

3/10

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Komu se vyplatí
plánované jezy na Labi?

strana 8-9

Rozhovor
s Wernerem
Hentschelem
strana 6-7

Nakupujeme
školní potřeby
strana 10

Foto: Mikuláš Mag

Ve dnech 17. – 19. září se uskuteční tradiční víkendový tábor týmu Bořena, na který jste srdečně zváni! Přijďte nám pomoci zachovat typické biotopy Českého středohoří. Od pátku do neděle budeme čistit stráně pod Lipskou horou, zbavovat je náletových dřevin a kosit trávu. Naplánován je i výlet do okolí. Co potřebujete? Stan, spacák a karimatku, ešus a lžíci, chuť do práce. Co nabízíme: půjčení pracovního nářadí a rukavic, stravu, nápoje, cestovné. Pro více informací pište na adresu **borena@arnika.org**.

Arnika spolu s dobrovolníky opatřila bílým ochranným nátěrem další stromy v aleji mezi obcemi Žižkovo Pole, Macourův a Dobrá na Českomoravské vrchovině. Jízda alejí je tak od předposledního květnového víkendu 2010 bezpečnější.

Foto: Matěj Man, Arnika Chotěboř

Během léta Arnika tradičně putovala po hudebních festivalech. Kromě petice „Zachraňme stromy“ mohli návštěvníci festivalů podpořit u stánku Arniky i nově spuštěnou petici „Člověk a voda“. Na festivalu v Trutnově využilo této možnosti přes šest set lidí.

Foto: Jan Losenický, Arnika

Událost

OSN: Přístup k nezávadné vodě je základním lidským právem

Valné shromáždění OSN schválilo na konci července rezoluci, která deklaruje přístup k čisté a nezávadné vodě jako jedno ze základních lidských práv. Usnesení podpořilo 122 zemí, 41 států včetně České republiky dokument nepodepsalo. Podle rezoluce nemá 884 miliónů lidí přístup k nezávadné pitné vodě a 1,5 miliónu dětí mladších pěti let každý rok zemře na onemocnění způsobená špatnou kvalitou vody.

Na první pohled se České republiky text usnesení netýká. Kvalitní vody je v naší zemi prozatím dostatek. Spolu s růstem životní úrovně ale rostou i naše nároky na množství vody, které spotřebujeme. Na stránkách www.waterfootprint.org si můžete spočítat vodní obdobu ekologické stopy, tzv. vodní stopu. Celosvětová průměrná roční spotřeba vody je 1243 m³ na osobu, roční průměr České republiky je 1572 m³.

Největší podíl na spotřebě vody má zemědělství a průmysl, které současně patří i k jejím největším znečišťovatelům. V České republice průmyslové zemědělství negativně ovlivňuje například kvalitu vody ve studních. Kromě dusičnanů se do nich mohou dostat i nebezpečné pesticidy. Velké problémy způsobilo třeba používání herbicidu atrazin, kterého se v ČR spotřebovávalo ročně téměř

150 tun. Ke kontaminaci pitné vody tímto herbicidem došlo například v Třebelohovicích pod Orebem nebo v Rovensku. Kvůli negativním účinkům na lidské zdraví (snížení kvality spermatu u mužů apod.) je od roku 2005 zakázán. Ve spoustě zemí včetně USA se ale stále používá.

V červenci Arnika odstartovala petici za lepší zacházení s vodou „Člověk a voda“. K jejím požadavkům patří také omezení znečištění vod rtuť, pesticidy, persistentními organickými látkami (látky, které dlouho přetrvávají v životním prostředí a mohou poškozovat zdraví - patří mezi ně například DDT), splachy z polí a uplatňování důsledných a přísných postihů pro ty, kdo vodu znečišťují. Lehkovážné zacházení s vodou může ovlivnit nejen životy budoucích generací, ale dost možná i té naší. ■

Jan Losenický, šéfredaktor

Foto: Jan Losenický, Arnika

Svoji „vodní stopu“ si můžete spočítat na stránkách www.waterfootprint.org.

Za pět minut dvanáct:

0 krajině

Při pohledu do české krajiny nacházíme památky dávných geologických dob, pravěku, novověku i současnosti. Krajina má svoji historii, kterou vnímáme tím, jak krajina vypadá a působí na nás. Z krajiny se dá vyčíst, co přinesla poslední doba ledová, barokní sakralizace nebo socialistická kolektivizace. Každý cílený i neuvážený čin může mít v krajině dlouhodobé následky.

Řada z nás cítí potřebu chránit nejen krajinu, která má význam z hlediska biodiverzity nebo ochrany přirozených stanovišť, ale také tu, ve které se pod památnými stromy udála významná část českých dějin. Pro českou krajinu byl charakteristický předěl mezi sídly a volnou krajinou. Vesnice byly zakládány na neúrodných půdách, obklopeny zahradami, za nimi

začínala pole, na méně výnosných půdách louky, pastviny a lesy.

Technický pokrok dvacátého století snížil naši závislost na půdě jako na hlavním zdroji obživy a tím nastartoval ubývání krajinného prostoru. Půda a typické rysy české krajiny se pomalu, ale jistě ztrácí. Nákupní střediska s parkovišti zastavují zemědělskou půdu, stejně tak jako průmyslové zóny, solární elektrárny a satelitní městečka. Výrazně se mění charakter řek. Došlo k jejich regulaci a napřimění. Ubylo malých rybníků a jezírek. Obce mizí pod těžebními prostory a dálnice lemované benzinovými pumpami a billboardy rozdělují krajinu na malé ostrovy a přibližují dříve nedostupné oblasti.

Povodně včetně těch srpnových můžeme vnímat i jako výúčtování za dosavadní

práci s krajinou. Pokles retenčních schopností půdy a zvýšená rychlost odtoku řek významně přispěly k výši škod. Stejně jako všechny generace předchozí, i ta naše vloží do krajiny svůj otisk. Chráme významné architektonické kulturní památky. Možná je načase začít chránit také ráz krajiny a s ním spojenou naši historicko-kulturní identitu.

Text byl inspirován knihou Vstoupit do krajiny. O přírodě a paměti středních Čech; V. Cílek, P. Mudra, V. Ložek a kol. Kniha je dostupná na adrese: <http://krajina.kr-stredocesky.cz>. ■

ARNIKA
ČESKÉ BUDĚJOVICE
Jitka Straková

Rtuť ohrožuje zdraví dětí. Možná ji máte ve vlasech

Různé studie zaměřené na přítomnost rtuti v rybách dlouhodobě poukazují na setrvalý problém znečištění životního prostředí rtutí. Na začátku června proto ve Stockholmu proběhla konference OSN věnovaná vzniku mezinárodní úmluvy, která by omezila používání tohoto těžkého toxického kovu. Během jednání byly čtyřiceti pěti účastníkům zasedání odebrány vzorky vlasů. Jejich analýza ukázala, že všichni jednající včetně zástupkyně z Česka jsou rtutí zasaženi.

Foto: John Vickens (www.oztoxics.org).

Odebírání vzorku vlasů mezinárodnímu koordinátorovi IPEN Bjornu Beelerovi.

Mariann Lloyd-Smithová z Mezinárodní sítě pro eliminaci POPs (IPEN) k výsledkům testování uvedla, „rtuť je nyní osobní záležitostí pro mnoho vyjednávačů“. Koloběh rtuti je výrazně ovlivněn lidskou činností. Pokud se rtuť dostane do vody, začne její přeměna s pomocí bakterií na organickou formu, například metylrtuť. Ta posléze přechází do vodních organismů. Konzumace kontaminovaných ryb může negativně ovlivnit nervovou soustavu, činnost ledvin nebo srdce. Nejvíce nebezpeč-

ná je pro těhotné ženy, neboť ohrožuje vývoj plodu. K nejrizikovějším rybám patří dravé druhy jako je z mořských například tuňák, žralok a ze sladkovodních štika nebo třeba candát, v nichž se rtuť postupně hromadí.

Arnika jako koordináční centrum mezinárodní sítě IPEN celosvětovou akci spolupřádala. Konference se zúčastnil vedoucí programu Toxické látky a odpady Jindřich Petřík. K aktivitám Arniky uvedl: „kromě mezinárodní činnosti pokračujeme i ve snaze omezit používání rtuti v Česku. K hlavním zdrojům úniku v naší zemi patří spalovny odpadů a podniky Spolana a Spolchemie, které využívají rtuť při výrobě chloru.“ Více informací: www.toxickelatky.arnika.org/rtut. ■

ARNIKA

Jan Losenický

V Praze je průměrně nahrazen jen každý druhý pokácený strom. Stavba Blanky nebude výjimkou

Zahájení výstavby tunelu Blanka doprovázela řada slibů. Zastánci stavby v čele s primátorem Prahy Pavlem Bémem slíbili veřejnosti dodržení rozpočtu a zprovoznění Blanky do konce roku 2012. „Perla městského okruhu“ měla lidem nabídnout více zeleně. Po třetím propadu tunelu vypadá situace o dost jinak. Stále častěji začínají padat otázky, o kolik se navýší náklady původně vyčíslené na 25 miliard, a jaké zpoždění stavba nabere. Už nyní je jasné, že zeleně bude kvůli Blance v Praze méně.

Podle seznamu náhradních výsadeb má být vysázeno 454 stromů, 8220 keřů a dalších 100 metrů čtverečních keřových ploch. Jde zhruba o polovinu původního množství zeleně, která rostla na místě dnešní stavby tunelu. Jakub Esterka ze sdružení Arnika uvedl, že se jedná o celoměstský trend: „Čísla, která jsou k dispozici, ukazují, že v centrální části města se dlouhodobě kácí více stromů, než kolik se jich vysadí. Průměrně je v centru Prahy nahrazen pouze každý druhý pokácený strom.“

Kompenzaci ztrát způsobených kácením dřevin lze podle současné právní úpravy řešit stanovením „přiměřené“ náhradní výsadby. Podobu a množství kompenzačních opatření však zákon nechává na uvážení úředníků, na odborech životního prostředí městských nebo obecních úřadů. Arnika proto v petici „Zachraňme stromy!“ požaduje pevné zakotvení skutečně adekvátní náhrady zeleně.

„V případě Blanky není problémem jen nedostatečný počet nových stromů a keřů.

Část z nich má být totiž umístěna například na střeších podzemních garáží,“ řekl Martin Skalský z Arniky. „Náhradní výsadby navíc nelze posuzovat jen jako porovnání počtů vykácených a vysazených dřevin. Nová sazenice totiž v ideálním případě dosáhne funkcí vzrostlého stromu až za řadu let,“ doplnil Jakub Esterka. ■

ARNIKA

Jan Losenický

Na 20 tisíc lidí se v petici postavilo za plnění imisních limitů na Ostravsku

Petice za čistější ovzduší pro Ostravu, která vznikla jako iniciativa nespokojených občanů, byla odstartována v dubnu letošního roku. Za necelý měsíc ji podepsalo patnáct tisíc lidí, do srpna narostl jejich počet o dalších pět tisíc. V petici lidé vyzývají odpovědné instituce, aby v rámci svých kompetencí zajistily na území Ostravy a v jejím okolí plnění zákonných imisních limitů. Nové údaje o znečištění z Českého hydrometeorologického ústavu ukazují, že limity byly v některých částech Ostravy porušovány i po více než sto dní v roce.

Arnika dlouhodobě poukazuje na nebezpečí vysokých koncentrací polévatého prachu (PM10). Jemný prach, jehož částice jsou menší než 10 mikrometrů, na sebe váže rakovinotvorné a další nebezpečné látky, které se při dýchání dostávají do plic. Prvních deset stanic, kde byl v loňském roce nejčastěji překročen imisní limit, je právě na Ostravsku. Například v Ostravě-Bartovicích stanice naměřila nadlimitní hodnoty 113krát, v Ostravě-Přívoze 111krát.

Petice umožní jejím iniciátorům lépe apelovat na příslušné úřady. V červnu se petiční výbor sešel s hejtnem Moravskoslezského kraje, aby jej informoval o iniciativě a vyslechl si, co je z pohledu kraje nejdůležitější pro urychlené řešení znečištěného ovzduší. Hejtna Jaroslav Palas petici sám podpořil podpisem. „Kompetentní instituce a úřady se zatím uchýlily spíše k opatrným a nepřiliš účinným krokům. Petice by jim mohla dodat odvalu k realizaci skutečně komplexních opatření,“ uvedl za Arniku

Jindřich Petrlík z programu Toxické látky a odpady.

Petici je možné podepsat na webových stránkách **www.arnika.org/podepiste** nebo na několika místech v Ostravě, např. v Antikvariátu Fiducia, v restauraci Burfi, v prodejně zdravé výživy Vega a v ostravské pobočce Arniky. ■

ARNIKA OSTRAVA

Vendula Krčmářová

Ekologickým auditem Arnika odstartovala pilotní projekt mateřských center

V rámci projektu „Zdravá planeta pro zdravé děti“ Arnika provedla ekologický audit ve dvou mateřských a jednom rodinném centru. Pilotní projekty zaměřené na ekologickou a udržitelnou spotřebu doplňuje série přednášek pořádaných po celé České republice.

Přednášky jsou určeny rodičům nejmenších dětí. „Maminkám a tatínkům radíme, jak se při zařizování domácnosti vyhnout toxickým látkám, jak vybírat kvalitní a bezpečné hračky, pomáháme jim orientovat se v ekoznačení nebo je informujeme o možných úsporách energií v domácnosti“, uvedl k náplni přednášek Milan Havel z Arniky. Pokud vás tato témata zajímají, může Arnika zdarma zajistit přednášku i ve vašem mateřském centru.

Užší spolupráci Arnika navázala s M-centrem v Českých Budějovicích, Klubem K2 v Praze a rodinným centrem Andílek sídlícím také v Praze. Cílem ukázkových

pilotních projektů ekologizace mateřských center je přispět k jejich šetrnému provozu a přiblížit téma udržitelné spotřeby a výroby veřejnosti. Během auditů Arnika zkoumala

hospodaření center s vodou, třídění odpadu, používání čistících prostředků, spotřebu papíru v kanceláři nebo hračky, které mají děti na hraní.

Součástí vyhodnocení auditů jsou i návrhy ke zlepšení. „Podařilo se nalézt řadu bodů, na kterých jsou centra ochotná spolupracovat. Namátkou lze jmenovat například výběr vhodných čistících prostředků bez nebezpečných chemikálií, pořízení filtru na vodu, nákup akumulátorových baterií nebo instalace úsporných reflexních fólií za radiátory,“ doplnil Milan Havel. Výsledky pilotních projektů a rady k ekologičtějšímu provozu nejen mateřských center Arnika průběžně zveřejňuje na webu:

www.toxik.arnika.org/matenska-centra. ■

ARNIKA
ČESKÉ BUDĚJOVICE

Jitka Straková

Seznam aktuálních přednášek Arniky v mateřských centrech najdete na: **www.toxik.arnika.org/prednaskyMC**

Werner Hentschel: Jeden jez českou lodní dopravu nezachrání

Werner Hentschel působil sedmnáct let jako vedoucí Správy CHKO Labské pískovce v Děčíně. V nedávné době obdržel ocenění za postoje v ochraně přírody, za zásluhy o vznik Národního parku České Švýcarsko a přeshraniční spolupráci. Bavili jsme se s ním o labské přírodě a plánovaných jezích na Labi.

O kolik se změnila čistota Labe za posledních třicet let?

Čistota Labe se v posledních dvaceti letech změnila rapidně. Zejména na dolním toku je to znát návratem druhů, které tu byly v minulosti. Například bobrů, kteří přežívali na dolním Labi v Německu v jedné populaci a ještě ve vojenském prostoru nedaleko Drážďan. Po vyčištění Labe se bobři navrátili proti proudu zpátky až prakticky po Ústí nad Labem, kde stojí jez, přes který nemohou dál. U této labské populace najdeme jednu zajímavost. Obvykle si bobři staví hráze. Řeka Labe je ale tak široká a s dynamickým prouděním, že na ní nejsou schopni hráze postavit. Mají proto několika-patrové nory a nad nimi ještě bobří hrady, kam si skládají větve připravené na zimu.

Jaké další druhy živočichů se vrátili?

Navrátilo se opravdu relativně dost živočichů například některé druhy ryb. Oproti původní populaci, která tu byla, chybí dnes na dolním Labi pouze dva druhy. Konkrétně se jedná o jesetera a placku pomohanskou. V současné době tedy v Labi žije kolem čtyřiceti druhů ryb. V podstatě tu máme původní osazení včetně pstruha mořského nebo lososa obecného.

Čím došlo ke zlepšení čistoty vody v Labi?

Jednak útlumem průmyslu na české i německé straně. Největší přínos ale mají podle mého názoru čistíčky odpadních vod, které se po revoluci začaly ve velkém na Labi budovat a to včetně velkých měst jako je třeba

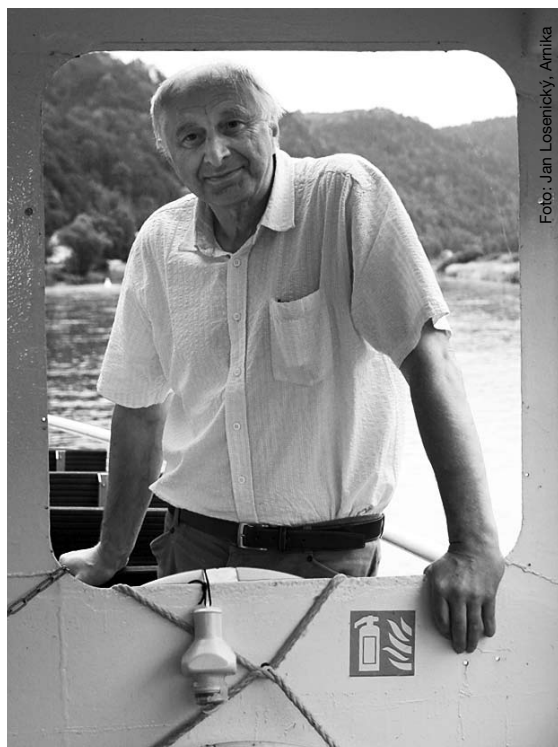

Foto: Jan Losenický, Arnika

Werner Hentschel: Jez nebo stupeň znamená absolutní řez do řeky. Labe by ztratilo svou dynamiku. Stavbou jezu udělám z daného úseku klidnou a velmi hlubokou vodu, která spouští živočichů nevyhovuje.

Děčín. Dříve se Labe pohybovalo ohledně čistoty kolem čtvrtého stupně znečištění tedy silně znečištěné vody, takže nemělo daleko ke stoce. Dnes je to něco přes druhý stupeň znečištění, což není sice ideální, ale živočichové jsou zde už schopni žít a přežívat. Jinou otázkou je, jestli jsou ryby už bez problémů požitelné. Před sto, sto dvaceti lety zde bylo třeba lososů tolik, že služby stávkovaly, protože je odmítaly jíst každý den. Záznamy k tomu lze dohledat v děčínském archivu.

To si ze mě děláte legraci.

Ne skutečně, a vymohly si, že budou jíst lososa jen třikrát týdně.

Nakolik by výstavba jezů ovlivnila život v řece?

Je jedno jestli je budeme nazývat jezy nebo stupni, jejich případná realizace by znamenala likvidaci biotopů pro mnoho živočichů a rostlinných druhů mající ochranu danou zákonem. Jez nebo stupeň znamená absolutní řez do řeky. Třeba škeble vám rybím přechodem neproskáče. Navíc rybí přechody jsou schopné použít jen určité druhy ryb a jsou funkční jen částečně. Labe by ztratilo svou dynamiku. Stavbou jezu udělám z daného úseku klidnou a velmi hlubokou vodu, která spouští živočichů nevyhovuje. Příkladem je stupeň pod Střekovem u Ústí nad Labem. Nad ním nežije čtyřicet druhů ryb, ale dvanáct, čtrnáct. To je ochuzení o dvě třetiny.

Stavba jezů by sebou přinesla i další negativa. Ztratila by se možnost posunu kameniva a písku. Snížila by se krajinná hodnota území. Zmizely by lužní lesy. Sice zde nejsou tak charakteristické jako na jižní Moravě, ale jsou tu proužky měkkého luhu, které by byly zatopeny a tedy vykáčeny. Řeka vytváří množství mikroklimat, jež by díky jezům vzaly za své.

Foto: CHKO Labské pískovce

Drobnokvět pobřežní je kriticky ohroženým druhem rostliny. V naší zemi se vyskytuje už pouze v lokalitách mezi Ústím nad Labem a Hřenskem. Roste na šterkových náplavech, které by výstavbou jezu zmizely.

Zastánci jezů počítají s návratností miliardových investic do do deseti až dvanácti let. Kdy se náklady při případné výstavbě navrátí podle vás?

Jde o nereálné představy. V minulosti na Labi jezdilo celkem čtyři sta lodí možná ještě víc, dnes jich je pod stovku. V osmdesátých letech se po řece přepravilo za rok kolem tří miliónů tun nákladů, nyní je to půl miliónu ročně. Denně tak po Labi projede zhruba stejné množství zboží, které by uvezl jeden až dva nákladní vlaky. Nejde jen o špatné plavební podmínky. Zboží je na trhu určité množství a stále více určujícím aspektem pro jeho přepravu je rychlost a logistická jednoduchost. Problémem lodní dopravy není jenom to, že je třikrát a možná i víckrát pomalejší než doprava železniční nebo silniční, ale i nutnost překládání zboží. Vždyť objemy přepravovaných nákladů po Labi soustavně klesají i v Německu.

Dobře, ale výstavba jezu by údajně natolik zlepšila podmínky, že by rejdaři mohli nabídnout zákazníkům lepší služby a začít tak skutečně konkurovat železnici.

Jeden jez českou lodní dopravu nezachrání. Dál pod jezem totiž nebude voda. Za poslední století vody v Labi čím dál víc ubývá. Setkáváme se spíše s extrémnějším počasím. Pro lodní dopravu jsou vhodná průměrná roční období s průměrnými srážkami. Nyní ale spíše hodně naprší, pak jsou delší období bez dešťů a Labe je prázdné a v obou případech nesjízdné. V Německu se zaručili zajistit na své straně Labe hloubku alespoň 1,6 metru. Požadované úpravy k tomu dělají, ale když je nedostatek vody, tak stejně požadovaná hloubka na německé straně není a lodě plout nemůžou.

K dalším častým argumentům rejdařů patří výhodnost lodní dopravy pro nadměrné náklady.

Nadměrné náklady ale není problém vozit po Labi, i když je málo vody. Tento typ nákladů, různé nádrže, nadrozměrné kusy apod. loď tonážně plně nezatíží, takže je její ponor podstatně menší.

V minulosti se losos vyskytoval v celém povodí Labe. Znečištění řeky a stavba příčných překážek ale zapříčinily jeho vymezení. V devadesátých letech Český rybářský svaz zahájil úspěšný program Losos 2000 zaměřený na jeho návrat.

V osmdesátých letech se po řece přepravilo za rok kolem tří miliónů tun nákladů, nyní je to půl miliónu ročně. Denně tak po Labi projede zhruba stejné množství zboží, které by uvezl jeden až dva nákladní vlaky.

Během své práce jste spolupracoval s německými kolegy ze Správy Národního parku Saské Švýcarsko. Liší se postoj státních úřadů k ochraně přírody u nás a v Německu?

Daná území mají stejné podmínky rozvoje, jsou chráněna identicky. Způsob práce i zákony na ochranu přírody jsou obdobné. Rozdíl je možná jen v přístupu lidí.

Co byste poradil Arnice k její kampani Živé Labe?

Máte nějaké životní motto nebo krédo?

Mluvit a říkat věci tak, jak jsou. Ať se to někomu líbí, nebo ne. A o to se snažím celý život.

ARNIKA

Jan Losenický

Komu se vyplatí plánované jezy na Labi?

V posledních měsících se opět rozvířily debaty ohledně jezů na Labi. Ke konci srpna Ředitelství vodních cest ČR (ŘVC ČR) předložilo upravenou dokumentaci k posouzení vlivů plánovaného jezu u Děčína na životní prostředí. Stavba má stát přes pět miliard korun. Jde o nezanedbatelnou částku, nejen v době hledání úspor. V sázce je ale především budoucnost přírodně zcela unikátního území, v Česku dlouhého přes čtyřicet kilometrů, kde není řeka Labe narušena žádnou příčnou stavbou.

Realizace jezů má podle hlavního argumentu jejich zastánců oživit skomírající nákladní lodní dopravu na Labi. Jezy mají údajně zajistit takové plavební podmínky, že bude možné vozit náklady až do Hamburku. Díky tomu dojde k navýšení zakázek a návratu lodí na Labe, kterých je dnes na řece oproti době před dvaceti lety čtvrtina. Z pohledu rejdařů jednoduchá rovnice. Podívejme se na několik veličin, které do ní nejsou zahrnuty

Strategický plán existuje, kdo se jím ale řídí?

Rejdaři vůbec nepřipouští, že zájem o nákladní dopravu po Labi soustavně klesá. Jejich odhady ohledně návratnosti investic do jezů jsou tak velmi pozitivní. Miroslav Šefara, ředitel ŘVC ČR, pro Českou televizi například uvedl, že návratnost jezu je zhruba v délce deseti let. Ovšem objemy přepravovaných nákladů po Labi významně poklesly nejen v naší zemi, ale i v Německu. Městem Magdeburg projelo v roce 1998 na lodích 1,8 miliónů tun nákladu. O deset let později to bylo už pouze 0,7 miliónů tun. Dříve lodní doprava profitovala díky uhelnému a ocelářskému průmyslu. Přepravované komodity se ale změnily, nyní převládá kusové konzumní zboží. Důležitá je hlavně rychlost a flexibilita dopravy. A oproti očekávání lodní doprava stagnuje i po vstupu ČR do Evropské unie, přestože prognózy slibovaly trojnásobný nárůst.

Prosazování jezů je typickým příkladem salámové metody. Původní projekt obsahoval realizaci jednoho jezu u Děčína a druhého u Krásného Března. Poté, co bylo k návrhu vydáno negativní stanovisko, se pro první fázi „kompromisně“ počítá jen s děčínským jezem. Je ale velmi pravděpodobné, že po jeho realizaci začnou rejdaři prosazovat i druhý jez, aby byl daný úsek Labe skutečně splavný. Je ovšem třeba zdůraznit, že jen na české straně. S nedostatkem vody se totiž potýkají také u našich německých sousedů.

Foto: CHKO Labské pískovce

Stavba obou jezů má stát i s úpravami okolí kolem dvaceti miliard korun. Ovšem ani vybudování plavebních stupňů neumožní českým lodím doplout při nedostatku vody až do Hamburku.

Nedostatek vody na Labi v Německu

Plavební podmínky na řece jsou zhruba stejné od státní hranice po Magdeburg. Německá strana se zaručila udržovat plavební hloubku mezi Geesthachtem a Drážďany 1,6 metru a mezi Drážďany a Schönou 1,5 metru. V Labi je ale méně vody, než před dvaceti lety. Vydátné srážky střídají dlouhá období sucha. Období s hloubkou nedostačnou pro nákladní dopravu trvají i několik měsíců v roce. Letos v červenci, kdy bylo v Děčíně 1,2 metru vody, měla tatáž řeka v Drážďanech „hloubku“ pouze 80 centimetrů. V Německu se navíc se stavbou nových jezů vůbec nepočítá. Jejich výstavba se totiž ukázala jako příliš drahá a ekonomicky zřejmě nenávratná.

Kvůli výše uvedeným důvodům zpochybnila rentabilitu staveb v labském korytě Světová banka a Nejvyšší kontrolní úřad. V sou-

časné době přepraví německé nákladní lodě pouhých 6 % zboží, z toho po Labi méně než 0,2 %. Je oprávněné se ptát na účelnost státních investic, když vedle již skutečně moderních železničních koridorů s volnou kapacitou ekologicky šetrné přepravy, má stát platit vytváření další přepravní kapacity ve stejném směru a pro stejný typ zboží. V porovnání emisí skončila lodní doprava podle studie Institutu pro výzkum energie a životního prostředí v Heidelbergu na druhém místě. Nejvyšší emise oxidu uhličitého na tunu přepraveného nákladu má kamionová doprava (15 t), nejnižší železnice (5,3 t) a loď více než vlak, ale méně než kamion (6,3 t). Starší typy nákladních lodí mají navíc vyšší emise i vyšší riziko havarijních úniků škodlivin do vody.

Labe – soubor unikátních ekosystémů

Labe je evropsky unikátní řeka. Jedná se o jeden z nejdelších úseků přírodě blízké

Kampaň Živé Labe

28. 4. 2010 – Arnika zveřejnila výsledky německé studie „Říční plavba na Labi a Sále“, která poukazuje na celkovou ekonomickou nevýhodnost investic do technických úprav koryta.

4. 5. 2010 – Společně se čtrnácti dalšími nevládními organizacemi Arnika podala stížnost k Evropské komisi. Organizace společně doložily, že Národní seznam evropské soustavy Natura 2000 není dostatečný. Mezi cennými lokalitami, které nejsou dostatečně chráněny, jsou také Labské údolí a Slavkovy ostrovy.

11. 7. 2010 – Uskutečnil se BIG JUMP 2010. V Děčíně i v dalších městech Arnika spolupřátela mezinárodní den koupání v řekách.

20. 7. 2010 – Na společné tiskové konferenci Arnika a německá nezisková organizací BUND upozornily na vzestup významu příjmů z labské turistiky. Za posledních šest let například stoupl počet cykloturistů na labské cyklostezce o více než 60 procent. Hrubý příjem z turistiky na německé straně Labe činil 125 miliónů eur a zaměstnává 2 400 lidí.

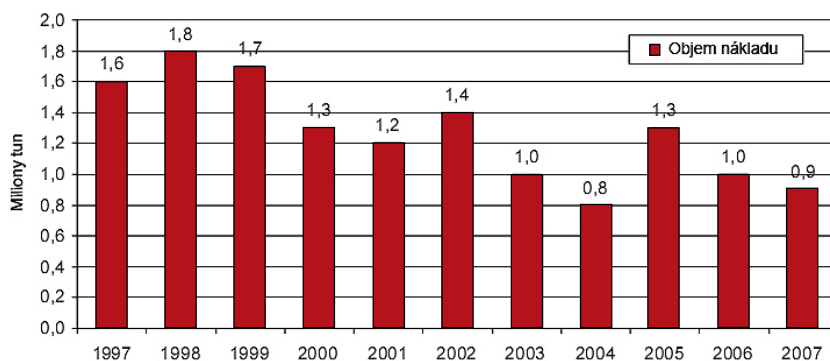
12. 8. 2010 – Sdružení Arnika odstartovalo petici Člověk a voda zaměřenou na lepší zacházení s vodou. Pátým bodem petice je zastavení plánů na ekonomicky i ekologicky nevýhodnou výstavbu jezů na Dolním Labi.

31. 8. 2010 – Na začátek nového školního roku Arnika připravila novou ekovýchovnou soutěž Labské příběhy.

Více na: www.voda.arnika.org/kampan-zive-labe

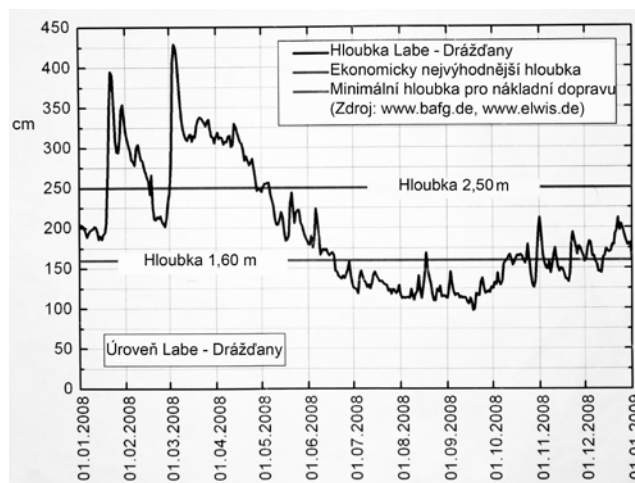
Slavnostmi Labe a koupacími dny se Arnika snaží ukázat, že čistota Labe se výrazně zlepšila a podpořit vztah lidí k řece. Snímek je z akce Big Jump 2010 v Děčíně.

Objem přepravených nákladů v milionech tun po Labi v německém Magdeburgu za poslední roky. Zdroj: WSD Ost

řeky v Evropě. Délka nezregulovaného toku dosahuje přibližně 600 kilometrů. Od Střekova až po Hamburk řeka volně proudí, a tím poskytuje skvělé životní podmínky pro mnoho druhů živočichů a rostlin. Díky tomu je Labe jedním z nejbohatších ekosystémů Evropy. Na německé straně bylo proto zahrnuto do soustavy chráněných lokalit Natura 2000. V České republice se vyhlášení ochrany území podél toku Labe záměrně oddaluje, aby nebylo překážkou při schvalování jezů u Děčína a plavebního kanálu u Přelouče. Kaňon Labe sice do soustavy Natura 2000 zařazen byl, ale koryto řeky je z ochrany vyřazeno.

Realizace jezů u Děčína by nevratně změnila charakter řeky. Ztratil by se dynamický ráz Labe, zmizelo by kolísání výšky hladiny a došlo by ke změně vodního režimu v nivě. Volně proudící tok prakticky v přírodní podobě je důležitým útočištěm pro jinde v Evropě již mizějící nebo vymřelé druhy. Stavbou jezů by významné biotopy, například lužní lesy, mokřady nebo štěrkopískové náplavy vzaly za své. Vzdušným hladinám by došlo k jejich zatopení.

Hloubka vody v Drážďanech za rok 2008. Zdroj: www.bafg.de

Jaký vliv má příčná stavba na život v řece, dokládá například počet rybích druhů. V nezregulované části Labe žije kolem čtyřiceti druhů ryb, v části nad jezem u Střekova pouze dvanáct, a to i přesto, že zde je rybí přechod. Jez by jako nepřirozená překážka způsobil problémy řadě migrujících živočichů. Pro mnoho z nich by znamenal i úplnou likvidaci migračního koridoru. Došlo by také k znehodnocení významného nadregionálního zimoviště ptáků (kormorán velký, morčák velký a další). Celkem by projekt jezů negativně ovlivnil devět naturálních oblastí a osmdesát chráněných rostlinných a živočišných druhů. Z rostlin například drobnokvět pobřežní, který se jinde v naší zemi nevyskytuje. Ze známějších živočichů, kteří by doplatili na stavbu jezů, lze uvést vydra říční, bobra evropského nebo lososa obecného. ■

VEDOUcí PROGRAMU
OCHRANA PŘÍRODY

Jana Vitnerová

ČKD

Často kladené dotazy

Školní pomůcky

Ze závěrů průzkumu Arniky, z databáze Sdružení obrany spotřebitelů nebo od České obchodní inspekce se dozvídáme, že inkoust fixů může obsahovat karcinogenní benzen, v barvě vodovek a temper můžeme najít těžké kovy poškozující imunitní a nervový systém nebo že mazací gumy, ořezávátka, pera či obaly na sešity z PVC jsou změkčovány toxickými ftaláty. Jaké pomůcky by neměly končit v našem nákupním košíku, pokud máme starost o zdravý vývoj dětí a čisté životní prostředí?

- 1. Vyhýbáme se pomůckám z PVC.** PVC je plast velmi škodlivý pro životní prostředí a to v celém svém životním cyklu od výroby až po likvidaci. PVC pomůcky mohou obsahovat nebezpečná změkčovadla jako jsou například ftaláty, kvůli kterým stáhla Česká obchodní inspekce z trhu již desítky dětských hraček a výrobků pro děti. Z PVC se vyrábí penály, obaly na sešity nebo třeba ořezávátka. Databázi alternativ najdete na webu: www.pvc.arnika.org/alternativy-bez-pvc.
- 2. Vybíráme fixy, barvy a lepidla na vodní bázi bez obsahu organických rozpouštědel.** Organická rozpouštědla se z výrobků mohou uvolňovat a jsou rizikem pro naše zdraví i životní prostředí.
- 3. Nepořizujeme parfémované psací potřeby nebo gumy,** které mohou vyvolat alergické reakce.
- 4. Upřednostňujeme školní sešity ze sběrového papíru. Recyklace = třídění + nákup recyklovaných výrobků.** Většina výrobků ze sběrového papíru má certifikát Ekologicky šetrný výrobek. Katalog Arniky pro šetrné papírování ze sběrového papíru naleznete na webu: www.odpady.arnika.org/katalog-vyrobku.
- 5. Dáváme přednost nelakovaným tužkám a pastelkám.** V laku tužek a pastelů mohou být obsaženy toxické kovy. Povrchově nelakované psací a kreslicí potřeby jsou snáze rozložitelné.
- 6. Vybíráme mazací gumy z přírodního kaučuku.** Namátkový průzkum sdružení Arnika a průzkum dánské Agentury pro životní prostředí prokázaly obsah toxických ftalátů v mazacích gumách z PVC.
- 7. Výběrem biologicky rozložitelných nebo snadno recyklovatelných materiálů z obnovitelných surovin** jako je dřevo, papír, případně textil nebo kov lze šetřit vyčerpatelné fosilní zdroje a omezit lidské přispění ke skleníkovému efektu.
- 8. Užitečné je předcházet vzniku odpadů.** Kupujeme jen to, co naše děti pro školní výuku potřebují a vyhýbejme se školním pomůckám na jedno použití. Při výběru zohledňujeme i obaly výrobků.
- 9. Kupujeme školní pomůcky, u kterých víme, kdo je a za jakých podmínek vyrobil, preferujeme české výrobce.** Evropská legislativa má na výrobce přísnější požadavky než je tomu například u zboží z Asie. Koupí českých výrobků dáte práci lidem v Česku a zmírníte ekologickou zátěž výrobku o jeho transport na velké vzdálenosti.
- 10. Přehled nebezpečných školních pomůcek** naleznete v dostupných databázích informačního systému RAPEX www.spotrebitele.info/nebezpecne-vyroby nebo na stránkách Arniky: www.pvc.arnika.org/rizikove-vyroby.

Poradenské okénko

Co dělat když...

...chci zjistit, jaká je kvalita ovzduší v mém kraji?

Aktuální informace o kvalitě ovzduší naleznete na stránkách Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ). Sekce *Ochrana čistoty ovzduší* nabízí několik zajímavých odkazů. Jedním z nich je *Aktuální hodinový přehled*, kam jsou zaslány průběžné denní hodnoty z automatických stanic ČHMÚ. Měří se obsah koncentrací oxidu siřičitého (SO₂), oxidu dusičitého (NO₂), oxidu uhličitého (CO₂), ozónu (O₃) a polévatého prachu (PM₁₀). Souhrnné přehledy za jednotlivé roky najdete pod odkazem *Mapy znečištění*. V těchto ročenkách jsou například uvedeny celkové emise látek znečišťujících ovzduší, platné právní normy upravující imisní limity nebo údaje o jejich překračování.

...mě zajímá, nakolik místní továrna znečišťuje životní prostředí?

Podrobné informace o vypouštění a přenosech nebezpečných látek obsahuje Integrovaný registr znečišťování (IRZ). Databáze, která v ČR funguje od roku 2005, je dostupná na stránkách www.irz.cz. Pomocí jednoduchého formuláře v ní můžete hledat údaje o znečišťovateli podle konkrétních látek nebo třeba pro určitou obec. V databázi jsou uvedeny také údaje za minulé ohlašovací roky. Arnika z dat v IRZ každoročně sestavuje žebříčky největších znečišťovatelů (www.toxik.arnika.org/irz) podle jednotlivých krajů a typů toxických látek (rakovinotvorné, ohrožující plodnost apod.). V registru jsou ale uvedeny pouze největší znečišťovatelé. Podniky nepřekračující tzv. ohlašovací prahy škodlivých látek údaje do IRZ ohlašovat nemusí. Informace o množství vypouštěných látek z některých dalších provozů však můžete s větším časovým odstupem najít na stránkách ČHMÚ.

ARNIKA

Jan Losenický

Nebojte se ptát Arniky.

Za své ekoporadenství obdržela druhé místo

Sít ekologických poraden STEP vyhlásila soutěž o nejlepší ekoporadenský počín. Arnika získala za své poradenské aktivity týkající se havarované skládky v Pozďátkách a jihlavského závodu Kronospan druhé místo. Hlavní ocenění obdržel Ekologický právní servis za činnost zaměřenou na omezení znečištění vzduchu z oceláren ArcelorMittal v Ostravě.

Každoročně ekoporadna Arnika vyřídí kolem tisíce dotazů. Jen za rok 2009 to bylo 1252 konzultací. „Programově je naše poradna zaměřena především na problematiku toxických látek, odpadů a ochranu dřevin. Díky síti poboček se můžeme dlouhodobě věnovat i lokálním kauzám, jako tomu bylo v případech Kronospanu a Pozďátek,“ řekl za ekoporadnu Arniky její vedoucí Jakub Esterka.

Arnika nedávno výrazně vylepšila webové stránky své ekoporadny. Najdete je pod od-

kazem www.arnika.org/radce-obcana. Kromě tradičních rad k „ozelenění“ života a snížení ekologické stopy obsahují potřebné dokumenty pro komunikaci s úřady včetně vzorových podání, stížností apod. „Kvůli častým dotazům jsme na stránky poradny umístili i zákony související s ochranou životního prostředí a prosazováním veřejných zájmů,“ doplnil právní expert Arniky Lukáš Matějka.

Soutěž ekoporaden ukazuje, že ovlivňovat dění kolem sebe není tak obtížné, jak se na první pohled může zdát. Z popisů konkré-

ních poradenských příkladů byla sestavena publikace a putovní výstava. Stojí za to se s nimi seznámit. Popisují například, jak byla na Novohradsku oživena tradice trhů s místními produkty, vybudování Stezky zdraví v Žebětíně nebo zavedení zeleného úřadu v Uherském Hradišti. ■

ARNIKA

Jan Losenický

Vodní fotosoutěž a kvíz.

Sedm soutěžících získá velké obrázkové knihy

Do 31. října se můžete zúčastnit nové soutěže a kvízu Arniky, které jsou součástí projektu Voda živa. Na výherce čekají výpravné knihy s fotografiemi exotické i naší přírody od nakladatelství Academia. Celkem bude odměněno sedm soutěžících. Hlavním tématem je voda a její ochrana.

Fotosoutěž je rozdělena do třech kategorií.

V každé z nich vybere porota Arniky vítězný snímek. Jednotlivými podtématy jsou „Život ve vodě a kolem vody“, „Voda v ohrožení“ a „Jak chráníme vodu“. Každý autor může poslat v rámci jedné kategorie až tři snímky. Fotografie zasílejte na e-mailovou adresu decin@arnika.org.

Nezapomeňte připojit své jméno, město, kategorii,

Soutěží se o knihy: Jak se maluje prales, Procházka amazonským pralesem a Přírodní klenoty České republiky.

do níž snímek přihlašujete, název a stručný popis fotky.

Soutěžní kvíz „Co víte o znečištění vod?“ naleznete na stránkách: www.vyzva.arnika.org/kviz. Pro zařazení do slosování o ceny stačí správně odpovědět na šest otázek souvisejících s tématem. Ze správných odpovědí budou vylosováni čtyři výherci. ■

VEDOUČÍ PROJEKTU
VODA ŽIVÁ

Kamil Repesh

Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze.

Číslo 3/2010 vyšlo v září 2010 v nákladu 1250 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org.

Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Mgr. Zora Kasíková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petřík, Martin Skalský, Mgr. Jakub Esterka, Ing. Milan Havel, Ing. Miroslava Jopková, Mgr. Kateřina Hryzáková, Simona Albrechtová, Mgr. Michaela Gomolová, Jana Cenková a pobočky Arniky.

Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Foto obálka: Jan Losenický.

Grafický design - Anna Frajtová - anna@designbox.cz, DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.

Vydání podpořily Ministerstvo Životního prostředí ČR, Global Greengrants Fund, Magistrát hlavního města Prahy, Open Society Fund a Nadace Partnerství. Materiál vznikl také díky projektům „Labe - život s velkou řekou“ a „Voda Živá“ podpořených z prostředků SFŽP ČR. Časopis odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Arnika každoročně vyhlašuje žebříčky největších znečišťovatelů, nechává testovat hračky a školní pomůcky na přítomnost škodlivých látek, brání stromy před zbytečným kácením, pomáhá lidem chránit životní prostředí v místě jejich bydliště...

Na začátku léta jsme založili pro své přispěvatele Klub Arniky. Pokud se vám líbí, co Arnika pro lidi a přírodu dělá, může se snadno stát jeho členem. Stačí podpořit naši činnost alespoň 1 korunou denně, tedy 360 korunami ročně. Věříme, že výsledky naší práce mluví za nás. Více na www.arnika.org/klub-arniky.

Foto: Arnika, J. Jaritz, H. Hilleweart, I. Skalska, wikipedia, CC-by-sa-3.0

Matěj Man, dobrovolník a přispěvatel:

Arnice posílám peníze a snažím se pomáhat i v terénu. Je to právě Arnika, protože mě tihle lidé ne-jednou přesvědčili o tom, že jejich iniciativa a cíle mají sílu měnit reálné věci kolem nás k lepšímu.

Tomáš Hakr, přispěvatel:

Považuji Arniku za jednu z našich nejefektivnějších ekologických or-

ganizací. Vzhledem k tomu, že se dlouhodobě zaměřuje na několik jasně vymezených programů, může se jim do hloubky věnovat a získat pro danou problematiku odborné zázemí. Díky tomu pak může dosáhnout i výrazných výsledků. Domnívám se také, že Arnika umí velmi dobře komunikovat s veřejností. Arniku podporuji již od jejího vzniku a za tu dobu jsem měl vždy pocit, že moje podpora padá na úrodnou půdu.

Marcela Vichrová, přispěvatelka:

Rodem jsem Cuhrojc ze Šumavského podlesí. Tam dekorativní ráz krajiny, přítomná paměť předků a to ticho! Zdar Arnice, která se cíleně stará o naše životní prostředí namísto státních orgánů, které to mají dělat! Výtvarnice Marcela Vichrová píše za hluku přistávajícího letadla na Letišti Praha-Ruzyně. Na obrázku je kresba stavení, kde od 16. století jistě rod můj žil.

Nikola Paloučková, dobrovolnice a přispěvatelka:

Na Arniku jsem poprvé narazila při hledání brigády. Velice mě zaujal její program na ochranu přírody, a proto jsem se rozhodla k ní připojit a přispívat na dobrou věc. Nyní podporuji Arniku už třetím rokem, a za to co se nám doposud povedlo, jsem moc ráda.

